

RFSU:s remissyttrande över SOU 2023:98

1. Om RFSU

Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU, är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell medlemsorganisation som grundades 1933. Genom kunskap, engagemang och påverkan bidrar RFSU till en värld där alla människor är fria att bestämma över och njuta av sin kropp och sin sexualitet. Organisationen arbetar lokalt, nationellt och internationellt för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

RFSU tackar för möjligheten att inkomma med synpunkter på utredningen SOU 2023:98 (fortsättningsvis "utredningen").

För att var och en ska kunna bestämma över och njuta av sin kropp och sin sexualitet behövs ett stärkt arbete för att förhindra att personer utsätts för sexuellt våld av alla slag. RFSU har lång och gedigen erfarenhet av att arbeta med sexualitetsfrågor utifrån klinisk, pedagogisk, juridisk och politisk expertis. Våra synpunkter nedan har sin grund i organisationens samlade expertkunskap och på vår långa erfarenhet av att förhålla oss till sexualiteten som en självklar och nödvändig aspekt av varje människa.

2. Sammanfattning

I vårt remissvar har vi valt att fokusera på följande områden på en övergripande nivå:

- Vikten av tydliga och korrekta definitioner för att inte missa några utsatta grupper
- Skydd för personer som utsatts för sexuellt våld i samband med människohandel
- Stärkt rätt till kunskap om sina sexuella rättigheter
- Målgruppens behov i fokus

RFSU välkomnar satsningarna på stöd, skydd och vård till personer som utnyttjats sexuellt i pornografiska syften. RFSU vill även betona vikten av att arbete kring upplysning om sexualitet och sina rättigheter både ska lyfta upp utsatthet och gränser, och betona att alla har rätt att känna lust och glädje i sin sexualitet.

RFSU tillstyrker förslaget om en stödlinje/hotline för vuxna liknande den ECPAT driver för barn.

RFSU saknar resonemang både i forskningsbilagorna, problemformuleringarna samt i lösningsförslagen som rör den ökade utsattheten hos personer som varit utsatta för trafficking och/eller lever i papperslöshet idag.

3. Utredningens förslag och RFSU:s ställningstaganden

3.1 Definitioner

Utredningen använder sig av en bred definition av pornografi, nämligen "Bilder, filmer och direktströmmad media som skildrar explicita sexuella aktiviteter i syfte att verka upphetsande för publiken". RFSU förespråkar att lagstiftning använder en snävare och tydligare definition av pornografi än den som används i utredningen. Det är viktigt att staten är tydlig med vad som är pornografi, och vad som är digitalt sex. Med utredningens definition av pornografi ("Bilder, filmer och direktströmmad media som skildrar explicita sexuella aktiviteter i syfte att verka upphetsande för publiken") riskerar t.ex camsex med en partner att förstås som pornografi. RFSU anser att en mer lämplig juridisk definition är den som används av Peter och Valkenburg (2011); pornografi är material i form av bilder eller video innehållande sexuell aktivitet och som *producerats professionellt* i syfte att upphetsa åskådaren¹.

Utredningen, och staten, definierar sexuellt våld och utsatthet kopplat till sex som en del av "mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation och våld mot barn"². När sexuellt våld och utsatthet kopplat till sex reduceras till "mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation och våld mot barn" så hamnar många personer, inte minst hbtqi-personer, mellan stolarna och får inte tillgång till stöd som de har rätt till. Det är problematiskt att

---

¹ Jochen Peter & Patti M. Valkenburg (2011): The Influence of Sexually Explicit Internet Material on Sexual Risk Behavior: A Comparison of Adolescents and Adults, *Journal of Health Communication*, 16:7, 750-765

² se t.ex jämställdhetspolitiska strategin, Makt, mål och myndighet - feministisk politik för en jämställd framtid, Skr. 2016/17:10

utredningen inte djupare har undersökt förekomsten och erfarenheterna hos andra grupper än kvinnor och barn (där vi även saknar perspektiv från pojkar och unga killar). Både Folkhälsomyndigheten och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslås få i uppdrag att ta fram kunskap om och åtgärder riktade till hbtqi-personer, det är positivt. Men det är även viktigt att samtliga informationssatsningar och övriga insatser som föreslås på temat är inkluderande för personer oavsett kön och sexuell läggning.

Vi vill även lyfta att utredningen har gjort en gedigen kunskapsgenomgång av forskningsfältet och kunskapsläget gällande våldsutsatthet. Detta är positivt. Däremot saknar vi redogörelser för kunskapsläget om och förslag på hur myndigheter och andra aktörer kan arbeta främjande och förebyggande för att uppnå målen i utredningen samt för att främja en god sexuell hälsa, vilket vi konkretiserar mer nedan.

3.2 Trygghet för offer för människohandel

Utredningen gör ett viktigt konstaterande när den pekar på den särskilda utsatthet som drabbar utrikesfödda i allmänhet och de personer som befinner sig utan rättslig ställning i Sverige i synnerhet. Den skriver:

Utrikes födda kvinnor och flickor kan befinna sig i en särskilt utsatt situation när det gäller att få stöd och skydd vid våldsutsatthet. Orsaken kan vara diskriminering, segregation, språksvårigheter och brist på sociala nätverk i Sverige. Särskilt sårbara är de utan rättslig ställning i Sverige.

Jämställdhetsmyndighetens nationella kartläggning om omfattningen av prostitutionen och människohandeln i Sverige visar att migranter utan uppehållstillstånd och ensamkommande barn även är en särskilt utsatt grupp att utsättas för människohandel men även att de i högre grad utsätt för multipel exploatering.³

---

³ Utredningens sida 459

Det är dock anmärkningsvärt att utredningen sedan inte drar några tydliga slutsatser av detta. Konstaterandet görs, men följs sedan inte upp på ett tydligt sätt i de föreslagna åtgärderna. I utredningen i övrigt nämns knappt de särskilda skyddsinsatser och behov av stöd som krävs i förhållande till offer för människohandel som också är migranter.

I detta sammanhang vill RFSU särskilt understryka den skarpa kritik som Sverige nyligen fått av Europarådets organ mot människohandel (GRETA) vad gäller bristande stöd till offer för människohandel. I GRETA:s senaste granskning av Sverige står att läsa:

GRETA considers that the authorities should take further measures to ensure that the recovery and reflection period is granted to all foreign victims of trafficking. Moreover, the authorities should ensure that victims of trafficking, regardless of the form of exploitation, can fully benefit in practice from the right to obtain a renewable residence permit.⁴

samt:

GRETA urges the Swedish authorities to improve the identification of victims of trafficking, including by ensuring that the formal identification of victims of trafficking is not made conditional on their co-operation in the investigation and criminal proceedings, and that regional co-ordinators against prostitution and human trafficking and the police are provided with sufficient human and material resources. GRETA also considers that the Swedish authorities should review the application of the Dublin Procedure to presumed victims of trafficking and conduct risk assessments in order to prevent victims being returned to the country where they face the risk of being re-trafficked.⁵

Uppehållstillstånd, boende och socialt stöd är effektiva sätt att ge stöd och skydd till personer som är offer för trafficking. Det finns många exempel på att asylsökande eller

---

⁴ GRETA evaluation report on Sweden, GRETA 2023 (14), sida 6

⁵ GRETA evaluation report on Sweden, GRETA 2023 (14), sida 6

papperslösa riskerar att deporteras när de anmäler sin sexköpare till polisen⁶, vilket ökar utsattheten och svårigheten att lämna den utsatta situationen. Utredningen nämner detta⁷, men även här lämnas konstaterandet sedan helt utan förslag på konkreta åtgärder. RFSU finner det anmärkningsvärt att dessa viktiga aspekter lyser med sin frånvaro i utredningens många rekommendationer om stöd och skydd till personer som far illa i produktionen av pornografi. För att möta de behov som finns hos den gruppen behövs riktade insatser, då de annars riskerar att inte nås av de mer allmänna insatserna som utredningen föreslår.

Sammanfattningsvis, RFSU saknar kartläggning och förslag kopplade till den särskilda utsatthet och sårbarhet som förekommer hos asylsökande och migranter när det kommer till sex mot ersättning, människohandel och pornografi. Vi skulle vilja se att denna utredning leder till att polisen och migrationsverket får ökade resurser och kompetens att på adekvat och icke-dömande kan ge ökat stöd till de personer som har erfarenhet av sex mot ersättning och/eller att delta i pornografi. Dessa förslag saknar vi i utredningen.

RFSU vill även se ökade resurser för att säkra tillgången till behandling av posttraumatisk stress för personer som lever i papperslöshet, är asylsökande och/eller migrerat till Sverige. Redan idag kan PTSD ingå i begreppet "vård som inte kan anstå", och alla har rätt till en medicinsk bedömning. I kontakt med Läkare i Världen har de lyft till oss att som papperslös får man ibland behandling baserat på den bedömningen, men andra gånger inte. Det är långa köer och i vissa fall vill vården inte påbörja en behandling om en person står inför att bli utvisad och inte kan avsluta behandlingen. RFSU anser att det bör vara en självklarhet att personer som nu lider av PTSD till följd av trafficking ska få både påbörja, genomföra och slutföra behandlingen i Sverige.

3.3 Stärkt rätt till kunskap om sina sexuella rättigheter

---

⁶ <https://www.kontextpress.se/politik/sa-utvisas-personer-med-hjalp-av-sexkopslagen/>

⁷ Utredningen, sida 502

Utredningen konstaterar att det är helt centralt att människor känner till sina rättigheter. Utredningen föreslår att flera myndigheter får *i gemensamt uppdrag att bidra till ökad kunskap bland allmänheten, och särskilt bland riskgrupper, om sexuellt utnyttjande i pornografiska syften genom en målgruppsanpassad informationssatsning. Satsningen bör inkludera information om vad som är brottsligt och om var skydd, stöd och vård finns att tillgå för den som har utsatts.*⁸

För att öka kunskapen om sina rättigheter och säkerställa att de som berörs verkligen kan ta till sig av den typen av informationskampanjer som utredningen föreslår spelar sexualupplysning och sexualundervisning en helt central roll. RFSU har en lång och gedigen erfarenhet av att möta unga och unga vuxna i olika miljöer. Såväl våra erfarenheter som den samlade forskningen visar på att ett arbete för att stärka de ungas självkänsla leder till att de i större utsträckning våga bejaka sin sexualitet och identitet men även har en motståndskraft mot sådant som kan leda till utsatthet eller en sämre sexuell hälsa. Det är viktigt att både stötta med "vad" (fakta) utan också "hur" (färdigheter) samt att eleverna inte ska känna sig dömda, utan i stället accepterade och respekterade. Så ökas ungas handlingskompetens som bättre möjliggör medvetna val.

Unga behöver stärkas i sitt självbestämmande och sina rättigheter, och unga som befinner sig i utsatta situationer behöver ges redskap för att själva lära sig dra de gränser de mår bra av. Inte minst gäller detta unga med psykisk ohälsa och intellektuella funktionsnedsättningar som kan vara extra utsatta. Samhället behöver bli bättre på att fånga upp dem tidigt och ge dem det stöd de behöver.

Utredningen föreslår diverse kunskapshöjande insatser så att såväl unga som vuxna bättre ska känna till sina rättigheter och ges förutsättningar för att uttrycka eventuella övergrepp de utsätts för. Utredningen understryker även att yrkesverksamma behöver bättre kunskap om sexuell utsatthet och trauma kopplat till pornografiproduktion.⁹ RFSU instämmer med samtliga dessa slutsatser. RFSU vill dock understryka att det inte

---

⁸ utredningen, sida 552

⁹ Kapitel 16 i utredningen

räcker med att utbilda och kunskapshöja om faror och risker kopplat till sexualitet, samt behandling när övergrepp väl har skett. Det är minst lika viktigt med ett förebyggande och främjande arbete så att alla människor ges förutsättningar för en god sexuell hälsa och ett positivt, lustfyllt sexualliv.

Informationsinsatser behöver därför balansera mellan att ha ett risk- och ett friskperspektiv.

3.4 Målgruppen i fokus

För att motverka sexuell exploatering behövs kraftfulla insatser som motverkar ekonomisk utsatthet. Alla aktörer som möter personer som vill sluta ha sex mot ersättning vet att ett hinder för att sluta ofta är att de saknar annan försörjning. I en samtid av inflation, bostadskris i storstäder, och åtstramningar i välfärden är det sannolikt att fler riskerar att vara beroende av sex som inkomstkälla framåt. Det krävs därför omfattande prioriteringar på sociala insatser för att förebygga att personer mot sin vilja deltar i pornografiproduktion.

För att stödåtgärder ska vara verksamma är det viktigt att ha målgruppen i fokus, och förstå deras situation. Myndigheter behöver förstärka sitt arbete med att informera människor som har utsatts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi om deras rättigheter redan innan någonting har skett, bli bättre på att informera om hur man kan få stöd om någonting har skett, och följa upp hur de som utsatts mår även efter händelsen.

I listan av åtgärder som föreslås av utredningen saknar RFSU ökade resurser till de enda som vet hur det är att vara utsatt i samband med pornografiproduktion, nämligen de som själva har varit med om det.

RFSU förordar ökade resurser till peer to peer-stöd, till organisationer av, med och för personer som har erfarenhet av sex mot ersättning. De har en viktig roll dels för individer som är i behov av stöd och sammanhang, och även som expertaktörer för myndigheter i utformandet av stöd- och informationsinsatser.

Stockholm, 2024-05-24

Undertecknas:

Lina Fridén, förbundsordförande RFSU

Remissvaret har beretts av Frank Berglund, sexualpolitiskt sakkunnig på RFSU